

Chapter: 11 to 21

विभाग १ - गदय

कृती.1 अ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

(8)

तसेच झेनियाचे मानता येईल. तसल्या त्या सुंदर, बहुरंगी फुलांवर तितकीच सुंदर, बहुरंगी व बहुदंगी फुलपाखरे उडत होती. मकरंदास्वाद घेत होती. त्या नाचणाऱ्या फुलपाखरांकडे पाहिल्यावर फुलपाखरे कोणती अन् फुले कोणती असा भ्रम मला तरी क्षणभर झाला. उडताहेत ती फुले, की डोलताहेत ती फुले, अशी शंका वाटण्याइतके रंगांचे सादृश्य झेनियाच्या फुलांत नि त्या फुलपाखरांत होते. जीवन जर कोठे फुलत असेल, डुलत असेल, नाचत असेल, गात असेल तर ते इथे, असे त्या दृश्याकडे पाहून मला वाटते. जीवनाची, चैतन्याची, आनंदाची कारंजीत येथे थुई-थुई उडत होती. तसेच ते अप्रतिम जीवननृत्य पाहून माझ्या मनावरील मळभ नाहीसे झाले, ते आनंदले. तेवढ्यात गाडी सुरू झाल्याने त्या सुंदर दृश्याचा मला नाइलाजाने निरोप घ्यावा लागला; परंतु माझे विचारचक्र गाडीच्या चक्रांबरोबरच सुरू झाले.

त्या फुलांनी आणि फुलपाखरांनी माझ्या मनाला उत्साह आणि स्फूर्ती दिली. फुलांचे नी फुलपाखरांचे आयुष्य ते किती आणि त्या मानाने त्यांनी त्या आयुष्याकरिता दाखवलेली आस्था किती ? फुलांचे आयुष्य, अगदी झेनियाचे फूल झाले, तरी काही दिवसांचे. फुलपाखरांचेही तसेच. मनुष्याचे आयुष्य या दृष्टीने पहिले असता अनेक पटींनी मोठे मानावे लागेल.

1 A1) i) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा.

1

1) जीवनाची, चैतन्याची, आनंदाची कारंजीच ..... उडत होती.

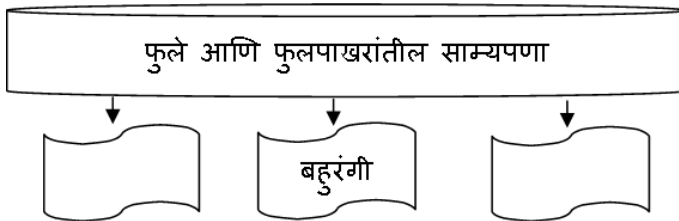
अ. थुईथुई   ब. छमछम   ड. टनटन   ड. भिरभिर

2) सुंदर, बहुरंगी व बहुदंगी ..... उडत होती.

अ. पक्षी   ब. किडे   क. भ्रमर   ड. फुलपाखरे

ii) आकृतिबंध पूर्ण करा.

1

A2) चौकटी पूर्ण करा.

2

1) अल्प आयुष्य जगणारा कीटक - _____

2) फुलपाखरांनी फुलातील घेतलेला स्वाद - _____

A3) i) समानार्थी शब्द लिहा.

1

1) मकरंद - _____

2) आयुष्य - _____

ii) शब्दांचे सामान्यरूप लिहा.

1

1) नाइलाजाने

2) मनुष्याने

A4) स्वमत

2

‘जशी दृष्टी तशी सृष्टी’ या वाचनातील विचार स्पष्ट करा.

कृती.1 ब) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

(7)

आम्ही काही वेळ बसलो तरी माणसांची चाहूल लागेना. कोणी दिसेना. आम्ही तेथे कशाला गेलो होतो, आम्हांला काय हवे होते, ते विचारायलासुद्धा कोणी येईना. पाखरांचा चिवचिवाट व कोंबड्यांचा फडफडाट सोडला, तर सारा शुकशुकाट होता. थोड्या वेळाने आम्ही उठून आजूबाजूला फिरू लागलो. एका ठिकाणी केविलवाणी दिसणारी मुले बसलेली होती. त्यांना सांभाळण्यासाठी घरी राहिलेली एक-दोन मुले तेथेच शेजारी उभी होती. मुलांमुळे व कुत्र्यांच्या भुंकण्यामुळे तेथे मनुष्य वस्तीचा भास होत होता.

मी काही खोपट्यांत गेले. तेथे काय दृश्य दिसले? एका बाजूला तीन दगडांची चूल. चुलीत व बाहेर ढीगभर राख! सतत चुलीवर ठेवून राप बसलेले एखादे अल्युमिनिअमचे पातेले, एक-दोन मडकी, एक-दोन तवल्या (खापरांची खोलगट तव्यासारखी भांडी), एखाद्या मडक्यात तळाशी चार भाताचे दाणे, शिंक्यावर एक आंबील भरलेले मडके, एका तवलीत एखादे हळकुंड, एक-दोन कांदे, लसणीच्या पाकळ्या, विड्या वळण्यासाठी आणलेली व कुडाला अडकवलेली आपट्याची पाने, फूट-दीड फूट लांबीचा, एका बाजूने बंद असलेला बांबूच्या पेराचा तुकडा भिंतीच्या कारव्यांना अडकवलेला होता. त्यात तंबाकू म्हणजे तंबाकूची पाने किंवा तंबाकू ठेवत असत. हा बांबूचा तुकडा म्हणजे जंगलातील बरणीच होती.

आम्ही खोपट्यात गेलो. बाहेर आलो. आम्हांला कोणीही हटकले नाही, की तुम्ही कोण ? येथे काय करता वगैरे काही विचारले नाही. ग्लानी येऊन निपचित पडलेल्या माणसासारखा सारा पाडा निपचित पडलेला होता. त्या खोपट्याची ती कळा, तेथे नांदणारे अठराविश्वे दारिद्र्य, त्यातच भर म्हणून तेथील भयाण , भकास वातावरण- हे सारे पाहून मी थोडी घाबरलेच. हा भयाण , निर्मनुष्य पाडा आता आपल्याला गिळून टाकणार की काय , असे वाटू लागले. मन अगदी उदास झाले. एक प्रकारची हुरहुर वाटू लागली. मला वाटले, आपण कुठल्या या खाईत येऊन पडलो? पुढे काय होणार? आपल्याला माघार घ्यावी लागणार काय ? आपल्याला हे झेपेल काय ?

1 A1) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा.

2

1) बांबूचा तुकडा म्हणजे जंगलातील ..... होती.

अ. बरणी   ब. डबा   क. पिशवी   ड. पिंप

2) बहुतेक घरे ..... आहेत.

अ. दोनदालनीच   ब. पाचदालनीच   क. एकदालनीच   ड. तीनदालनीच

3) एका ठिकाणी ..... दिसणारी मुले बसलेली होती.

अ. लाजिरवाणी   ब. गोंडस   क. केविलवाणी   ड. मस्तीखोर

4) ..... घरे क्वचितच दिसत असत.

अ. कौलारू   ब. इमारती   क. बंगला   ड. सिमेंट

A2) i) विधाने पूर्ण करा.

1

मुलांमुळे व कुत्र्यांच्या भुंकण्यामुळे तेथे - .....

ii) चौकटी पूर्ण करा.

1

1) मुलांची अवस्था - _____

2) खोलगट तव्यांसारखी भांडी - _____

A3) खालील तक्ता पूर्ण करा.

2

पुढील शब्दातील मूळरूप, सामान्यरूप, प्रत्यय यांचा तक्ता भरा.

शब्द	मूळरूप	सामान्यरूप	प्रत्यय
i) कारव्यांना	.....	.....	.....
ii) दगडांची	.....	.....	.....

A4) स्वमत

2

आपल्याला माघार घ्यावी लागणार असे लेखिकेस का वाटले असावे याबाबत तुमचे मत लिहा.

विभाग २ - पदय

कृती.2 अ) कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

(7)

बा अनवाणी पायाचा ठसा मातीत उठतो
भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो...

नभ पाणी पाणी होतो, माती चिखल होतीया
कुणब्याच्या जीवनाची मग उकल होतीया
भेगाळल्या भुईकडं बाप पाहून फाटतो
भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो...

हातापायाला चिखल बाप घामामधी ओला
पीक पाहून शिवारी थवा पाखरांचा आला
बाप आरोळी मारता तान्हा रडत उठतो
भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो...

बाप रगात होऊन रोज पाटातून व्हातो
मग कणसाचा जन्म तेव्हा ताटातून होतो
दाणे कणसाला येता बाप हुरडा वाटतो
भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो...

येता भरात जोंधळा बाप काढणी करतो
स्वतः राहून उपाशी पोट जगाचं भरतो
जातो आळाशी होऊन तरी 'आळा' का तुटतो?
भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो...

1 A1) i) हे केव्हा घडले ते लिहा.

1

तान्हा रडत उठतो, ...

ii) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा.

1

1) येता भरात ..... बाप काढणी करतो.

अ. गहू   ब. मका   क. जोंधळा   ड. हरभरा

2) बा अनवाणी पायाचा ठसा ..... उठतो.

अ. शेतात   ब. घरात   क. मळ्यात   ड. मातीत

A2) आकृतिबंध पूर्ण करा.

2

A3) कवितेतील यमक जुळणा-या शब्दांच्या जोड्या शोधून लिहा.

2

1) उपाशी - .....

2) चिखल - .....

3) पाटातून - .....

4) तान्हा - .....

A4) स्वमत

2

‘भाळावरल्या घामाचा पान्हा नभाला फुटतो’ या ओळीचा तुम्हांला समजलेला अर्थ लिहा.

कृती.2 ब) कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

(5)

गे मायभू तुझे तुझे मी फेडीन पांग सारे;
आणीन आरतीला हे सूर्य, चंद्र, तारे.
आई, तुझ्यापुढे मी आहे अजून तान्हा;
शब्दात सोड माझ्या आता हळूच पान्हा.

आई, तुझ्यापुढे ही माझी व्यथा कशाला ?
जेव्हा तुझ्यामुळे ह्या जन्मास अर्थ आला.

मी पायधूळ घेतो जेव्हा तुझी जराशी,
माझी ललाटरेषा बनते प्रयाग काशी.

आई, तुझी अशी मी गार्डन रोज गाणी;
माझी तुझ्या दुधाने गेली भिजून वाणी !

1 A1) जोड्या लावा.

2

‘अ’ गट	‘ब’ गट
(i) गे मायभू	(अ) वाणी
(ii) शब्द	(ब) पायधूळ
(iii) ललाटरेषा	(क) सूर्य, चंद्र, तारे
(iv) दूध	(ड) पान्हा

A2) काय ते लिहा.

2

मायभूचे कवीकडून फेडले जाणारे

A3) समानार्थी शब्द लिहा.

2

1) व्यथा - .....

2) पांग - .....

3) ललाट - .....

4) सूर्य - .....

A4) काव्यसौंदर्य

2

आई, तुझ्यापुढे मी आहे अजून तान्हा.

विभाग ३ - स्थूलवाचन

कृती.3 खालील कृती सोडवा.

(3)

शब्दकोशाचा तुम्हांला कळलेला उपयोग तुमच्या शब्दांत सांगा.

विभाग ४ - व्याकरण

कृती.4 अ) संधी सोडवा

(1)

i. सहानुभूती - .....

ii. लाभार्थी - .....

ब) लिंग बदल

(1)

1. शहाणा 2. वानर

क) वचन बदल

(1)

1. खांदा 2. गळा

ड) अलंकार

(2)

खालील ओळीतील यमक अलंकाराच्या समान शब्दांच्या जोडया शोधा.

i. कडीस जोडोनि दुज्या कडीला

मनुष्य बनवीतसे साखळीला

ii. सुसंगति सदा धडो सुजनवाक्य कानी पडो

(इ) पुढील सामासिक शब्दांचा विग्रह व प्रकार लिहा. (कोणतेही 2)

(2)

1)	१.	दागदागिने
	२.	लाभहानी
2)	१.	कटिखांदी
	२.	पालापाचोळा

(ई) पुढील ओळींचे गण पाडून वृत्त ओळखा. (कोणतेही 1)

(1)

1) पुढील ओळींचे गण पाडून वृत्त ओळखा.

दुकानावरी लाविल्या लांब पाट्या |

मना थांबुनि | वाच रे वाच बा त्या ||

2) पुढील ओळींचे वृत्त ओळखा.

टाकी उपानह पदे अतिमंद ठेवी |

केली विजार वरी डौरहि मौन सेवी ||

उ) खालील विरामचिन्हे वापरून वाक्य तयाक करा.

(2)

1) (!)

2) (?)

विभाग 5 - उपयोजित लेखन

कृती.5 पत्रलेखन

(4)

खालील सुचना वाचून कोनत्याही एका विषयावर पत्र लिहा

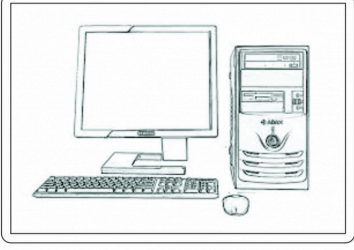
अनिल / अनिता पाटील, 45 रूफर कॉलनी, मु.पो. आंबेगाव येथून व्यवस्थापक, भारत ग्रंथ भंडार लक्ष्मी रोड, पुणे. येथून शाळेच्या ग्रंथालयासाठी पुस्तके मागवून घेतो/घेते.

2) पुढील जाहिरातीचे वाचन व निरीक्षण करून कृती सोडवा.

(3)

संगणकाची जाहिरात तयार करा.

आयबीएम कंपनी

- माफक दरात संगणक
- उत्तम व दर्जेदार संगणक मिळतील
- जुने संगणक देऊन नवीन संगणकांची पूर्तता

अ. उत्तरे लिहा

- जाहिरात केलेल्या कंपनीचे नव - .....
- आयबीएम कंपनीने केलेल्या जाहिरातीचे विषय - .....
- संगणकाची दोन महत्त्वाची वैशिष्टे - .....
- जाहिरातीतील आवडलेले वैशिष्टे - .....

आ. जाहिरात अधिक आकर्षक करण्यासाठी उपाय सूचवा.

शाळांमध्ये संगणकाच्या सुविधा देताना विद्यार्थ्यांना कोणते दोन अभ्यासक्रम जाहिरातीमधून देता येतील?

कृती.6 अ) मुद्यांवरून गोस्ट तयार करा.

(3)

अकबर बादशहा - थंड पाण्यात रात्रभर उभे राहण्यास बक्षीस - एक गरीब म्हातारा - दूरवरील दिव्याकडे पाहत पाण्यात उभा - बक्षिसाला नकार - बिरबलाचे अकबरास भोजनासाठी निमंत्रण - खिचडी - अकबरास चूक उमगणे - म्हाता-यास बक्षीस.

किंवा

(ब) सूचनाफलक तयार करा

विज्ञान प्रदर्शन पाहण्यासाठी पालकांना आवाहन करणारा सूचनाफलक.